

pridonio znatno boljem i pouzdanijem poznavanju njegova bogatog prinosa razvoju javnog života Splita. Zbog toga se čini važnim da radovi sa skupa budu što prije objavljeni kako bi se još više rasvijetlila pojedina sporna mjesta iz povijesti grada i njegovih glavnih aktera. Vjerujem da bi istraživanjem uloge nekih drugih istaknutih osoba iz središta Dalmacije u kontekstu međuratnog razdoblja i komparativnim propitivanjem utjecaja različitih ideologija koje se tada pojavljuju bilo još potpunije shvaćeno ponašanje nemalog broja istaknutih ljudi toga vremena čije nam amplitude u životopisima još uvijek otvaraju brojna pitanja. Posebice se to odnosi na one pojedince koji su formirali svoja stajališta uoči Prvoga svjetskog rata, snažno se afirmirali tijekom prve jugoslavenske države i onda doživjeli različite, uglavnom tužne sudbine tijekom i nakon okončanja Drugoga svjetskog rata.

• *Stjepan Matković*

Znanstveni skup
Intelektualac, kultura, reforma:
Ivan Mažuranić i njegovo vrijeme,
 Zagreb, 5. studenoga 2014.

U sklopu nacionalnog obilježavanja 200. godišnjice rođenja Ivana Mažuranića organiziran je 5. studenoga 2014. u Auli Sveučilišta i Vijećnici Pravnog fakulteta u Zagrebu znanstveni skup o prvome banu pučaninu i jednom od najprevođenijih hrvatskih pisaca pod naslovom »Intelektualac, kultura, reforma: Ivan Mažuranić i njegovo vrijeme«. Organizatori su bili Pravni fakultet i Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu te Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Prema programskoj najavi predsjednik RH Ivo Josipović trebao je uputiti pozdravnu riječ, no on je, očito ponukan temom skupa i kao profesor kaznenog procesnog prava, održao dulji govor u kojemu je istaknuo brojne zasluge Ivana Mažuranića na nizu područja, osobito onom zakonodavnom, pri čemu je kritički naglasio da banu Hrvatska nije oprostila uspjeh pa se tako na kraju založio da on konačno dobije zaseban i reprezentativan trg u Zagrebu. Zatim su uslijedile pozdravne riječi predstavnika organizatora (Hrvoje Sikirić, Damir Boras i Antun Vujić), koji su jednoglasno istaknuli da je Mažuranić bio »ispred svog vremena«.

Radni dio skupa počeo je dvama uvodnim predavanjima. U prvome je Dalibor Čepulo, vodeći poznavatelj Mažuranićeva pravničkog opusa, uvjerljivo portretirao njegove zasluge u modernizaciji hrvatskog pravnog sustava, ne izbjegavajući istodobno baciti svjetla i na ona mjesta koja su doživjela opravdanu kritiku njegovih protivnika. Pri tome je podvukao važnost povijesnog konteksta koji je s revolucionarnim zahvatima i susljednim apsolutizmom otvorio vrata znatnijim promjenama na području pravnih pravila. Uz to je obuhvatio i pojavu

ojačane građanske Hrvatske, koja je nastojala prevladati svoj periferni položaj čime je pojasnio Mažuranićevu ulogu u preuzimanju zapadnjačkih obrazaca o društvenom uređenju. Važnost Mažuranićeva doprinosa izgradnji hrvatske nacije postaje shvatljivijom i u činjenici da je kasniji ban Khuen ukinuo glavne reforme koje je proveo prvi i jedini ban pučanin tijekom Austro-Ugarske. Drugi uvodničar, Drago Roksandić, osvrnuo se na potrebu potpunijeg istraživanja 19. stoljeća, koje je po mnogočemu ishodište brojnih koncepcija čiji se problemi i danas osjećaju u javnome životu. Mažuranića je obradio u kontekstu simboličkih kapitala koji zrcale simbiozu otvorenosti prema stranim poticajima i staložene procjene vlastitih snaga čime ga je svrstao među vodeće realpolitičare novije povijesti.

Zatim je održano petnaest izlaganja koja su bila svrstana u četiri tematska bloka (Mažuranićeve reforme — prinosi i dosezi, Političko okruženje, Dionštva i odjeci te Mažuranić u književnosti — odrednice i utjecaji). Ivan Koprić održao je izlaganje pod naslovom »Organizacijske promjene hrvatske uprave u doba bana Mažuranića: od efikasnosti do vladavine prava« u kojemu je više s aspekta okoštalog problema suvremene Hrvatske na području uprave propitao značaj Mažuranićevih reformi, ocijenivši ih iznimno visokom ocjenom. Elizabeta Ivičević-Karas je u izlaganju »Mažuranićeve reforme i izvršavanje kazne zatvora« istražila onaj dio zakonodavnih promjena koje su išle u smjeru humanizacije kažnjavanja i ukidanja tjelesnog kažnjavanja. Osim humanizacijom kažnjavanja, reforme su unaprijedile kazneno izvršno pravo uvođenjem instituta uvjetnog otpusta kažnjеника, dvadesetak godina nakon pojave prvih progresivnih sustava izvršenja kazne zatvora u Europi, koji uvjetni otpust koncipiraju

kao važnu fazu izvršenja kazne zatvora, odnosno ključan korak u procesu rehabilitacije i resocijalizacije zatvorenika. Ivan Kosnica uputio je skup prema temi zavičajnosti i državljanstva, pokazavši da je upravo za Mažuranićeva banovanja došlo do uređivanja tog pravnog problema kojim se utvrdilo stjecanje i gubitak zavičajnosti. Izlaganje je obuhvatilo i pitanje lojalnosti na primjerima upotrebe zastave i grba Trojedne kraljevine u skladu s odredbama Hrvatsko-ugarske nagodbe, kao i državljanske prisege koja je za vrijeme Mažuranića doživjela reviziju teksta.

Damir Agičić istaknuo je važnost svečanog otvorenja Sveučilišta u Zagrebu 1874. uz analiziranje prinosa bana Mažuranića i njegovih suradnika u pripremi »Zakonskog članka ob ustrojstvu sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu«, koji je kralj sankcionirao početkom iste godine. Čin otvaranja usporio je s raspravama na saborskim sjednicama i djelovanjem saborskog odbora koji je radio na pripremi zakonskih propisa na temelju kojih je Sveučilište počelo s radom, a navlastito je prikazao Mažuranićev odnos prema sveučilištu i visokoškolskom obrazovanju općenito kao jednom od glavnih zamašnjaka društvene preobrazbe. Dinko Župan govorio je o modernizaciji školstva, koju prema njemu obilježava sekularizacija u obliku funkcionalne diferencijacije društva što je vidljiva pojava u većini europskih zemalja u drugoj polovici 19. stoljeća. Prijelomnicu s tradicijom pokreće *Zakon ob ustroju pučkih školah i preparandijah*, koji pokazuje da je Mažuranić bio potaknut liberalnim reformama u austrijskom dijelu Monarhije. Tom reformom školski je sustav dobio jedinstvenu strukturu u obliku općeg obrazovanja, a velikom je broju djece omogućen pristup javnom osnovnom školstvu bez obzira na socijalne, vjerske, nacionalne

i spolne razlike. Mirela Krešić sustavno je izložila temu o položaju »slabijeg spola« koji je upravo uvođenjem zakona o školstvu postupno poboljšavan obrazovanjem. Pojedine žene su za Mažuranićeva banovanja stekle i aktivno pravo glasa na izborima za gradsko zastupstvo u skladu s poreznim cenzusom, a u to se vrijeme pokrenulo i pitanje prava ženskih potomaka na zadržnu imovinu. Premda je riječ o promjenama koje su se sporo i ograničeno provodile, one su neizbježno išle u prilog postupnog poboljšanja položaja žena.

Pavo Barišić lucidno je razradio odnos Mažuranića i Starčevića s motrišta filozofije prava. Obratio je pozornost na njihovu bliskost pogleda i prijateljstva do razdoblja Mažuranićeva kancelarstva, kada je taj odnos doživio preokret čime je započeo val sve radikalnijih napada stekliša iz njihova oporbenog kuta gledanja i motrišta da ban plebejac više nije bio široke ruke prema svom narodu. Barišić je utvrdio da su obojica polazila od kombinirane primjene prirodnog i povijesnog prava koje ih je vodilo prema težnji zastupanja prava puka. Izvornost izlagačeva nastupa bila je u tvrdnji da bi tekstove »Političke iskric«, koji su objavljeni u *Slavenskom Jugu* 1848./49. samo s inicijalima a. z. u potpisu, u pogledu autorstva trebalo pripisati Starčeviću a ne Mažuraniću kako se to do sada činilo u raznim bibliografijama. Iskra Iveljić valorizirala je udio Ivana Mažuranića u izgradnji modernog građanskog društva i kulture u banskoj Hrvatskoj, koje je prema njenom sudu dosljedno provedeno s njegovim zalaganjem za integraciju hrvatskih zemalja i široku zemaljsku autonomiju. Na tom je tragu istaknula da je kao ban bio čelnik najbolje autonomne hrvatske vlade do raspada Dvojne Monarhije jer je uspio provesti upravne, pravosudne i školske reforme. Reforme su

provodene »odozgo« i na centralistički način s time što je ulogu središta preuzeo Zagreb ili Markov trg što je na određeni način bilo preuzeto iz njemačkog tipa liberalizma toga vremena. Ograničene dosege Mažuranićeva banovanja može se opravdati činjenicom da je mađarska vlada imala izravan utjecaj slijedom nagodbenih odnosa i na hrvatske autonomne poslove, čime su i narodnjačkom režimu u znatnoj mjeri bile vezane ruke u upravljanju zemljom. Mario Strecha se u izlaganju »Vjerska politika Mažuranićeve Vlade« bavio dvama zakonima sa sekularizacijskim značajem: zakonom o ravnopravnosti Židova (1873.) i zakonom o ustroju pučkih škola i preparandija (1874.). Te je zakone promotrio u usporedbi s onima koje su proglasile europske liberalne vlade tijekom 1860-ih godina i zaključio da je vjerska politika Mažuranićeve vlade u tom pogledu bila europeizirana. Pri tome je ukazao i na otpore dijela javnosti, navlastito Katoličke i Pravoslavne crkve, koje su se protivile sekularizaciji društva. Autor ovog prikaza govorio je o odnosu oporbe prema Mažuranićevu banovanju, stavljajući u prvi plan izvanparlamentarnu opoziciju okupljenu oko zagrebačkog odvjetnika Josipa Franka i njegovih tiskovina koja je suradnjom s parlamentarnim krugom oko Markanca i kraljevičkog lista *Primorac* sustavno kritizirala zemaljsku vladu, polazeći od tvrdnje da ban nije na dovoljno odlučan način odbacivao mađarsku hegemoniju u nagodbenoj zajednici i da je na pseudoliberalan način pristupio uređivanju građanskih sloboda.

Josip Vrbošić predstavio je Osijek u vremenu banovanja Ivana Mažuranića i to kroz optiku pisanja dvojih osječkih novina koje su se kritički odnosile prema tadašnjim reformama. Prvi je list bio *Die Drau* a drugi *Branislav*, pri čemu se uočava kako

su sastav vlasništva i urednička politika tih listova ukazivali na specifičan nacionalni identitet slavonskog sjedišta i propitivanja sadržaja unionističke ideje. Željko Bartulović i Budislav Vukas zajednički su se fokusirali na riječko-primorske teme. Prvi je istaknuo problem teritorijalno-upravnog ustroja prostora Rijeke, odnosno Sušaka. Za vrijeme Mažuranićeva banovanja ukinut je Bakarski Municipij, a na prostoru istočno od Rječine stvoren nov općinski upravni sustav u sklopu Modruško-riječke županije. Nakon prvotne upravne organizacije s Trsatom kao općinskim sjedištem, od 1877. sjedište Općine postaje Sušak, koji unatoč tomu neće imati pravni položaj gradske općine. Drugi je izlagač raščlanio odnos lista *La Bilancia* prema osobi Mažuranića. Ladislav Heka ustanovio je usku povezanost ranog Mažuranića s Ugarskom. Već je u mladosti uz materinski hrvatski te talijanski i nastavni latinski i njemački jezik, naučio i mađarski zahvaljujući svome profesoru akademiku Ferencu Császaru koji je u Rijeci bio deset godina gimnazijski profesor mađarskog jezika. Kao mentor pridonio je da Mažuranić dobije stipendiju za nastavak školovanja u Mađarskoj, gdje je proveo jednu godinu u liceju zapadnomađarskog grada Sambotela (Szombathely). Iz pisama koje je slao bratu iščitava se nezadovoljstvo novom sredinom i istovremeno okretanje hrvatskom narodnom preporodu kroz suradnju s Gajevom *Danicom horvatskom, slavonskom i dalmatinskom* u kojoj je Mažuranić objavio svoju prvu pjesmu »Primorac Danici«. U Sambotelu je Mažuranić počeo pisati i prozu, te se ljeti 1835. godine preselio u Zagreb. Tijekom 1848. objavio je poznatu brošuru *Hrvati Madarom* u kojoj je, prema Heki, promicao želju za suživotom s Mađarima i za ravnopravnost svih naroda i jezika unutar Kraljevine Ugarske. Na-

kon Listopadske diplome Mažuranić se opet spominje 1861. kao jedan od začetnika pregovora s Ferencom Deakom, no ovaj je opovrgnuo postojanje takovih dodira. Mažuranić nije sudjelovao u sklapanju Hrvatsko-ugarske nagodbe, ali je kasnije kao član Narodne stranke prihvatio i Nagodbu i reviziju. Budimpešta se nije isticala u podupiranju Mažuranićevih reformi. Unatoč različitim gledištima, zaključio je Heka, u pitanju odnosa između Hrvatske i Ugarske Mažuranić nije težio odcjepljenju Hrvatske od krune Svetog Stjepana, nego je još i dramatične 1848. izjavio: »Mađžari, stara družbo, nova braćo naša!« Heka je na kraju rekao da je nedavno u Sambotelu na zgradi liceja postavljena spomen-ploča u spomen na njenoga nekadašnjega učenika.

Marina Protrka Štimec je u izlaganju »Pravda iznad osвете i strasti. Ideja povijesti u djelu Ivana Mažuranića« ukazala da za razliku od *Grobničkog polja* Dimitrije Demetra, Mažuranićev *Smail-aga* izlazi iz okvira tradicionalne teme hrvatske epike: povijesti kršćansko-turskog sukoba. Koristeći teze Dunje Fališevac o »eksponiranju onodobnih vrlo aktualnih filozofskih i filozofsko-pravnih koncepcija pravednosti odnosno prirodnog prava«, izlagačica je pronašla potvrdu za nju i u Mažuranićevoj poslanici *Hrvati Mađarom* u kojoj 1848. bezuvjetno zastupa revolucionarna načela slobode, jednakosti i bratstva, a primjeri se mogu izvući i iz Mažuranićeve poezije. Na taj je način Mažuranić apsolviran kroz ideju prirodnog prava i ideje pravednosti kakvu nalazimo unutar hegelijanskog koncepta povijesti kao zamišljenog kretanja od ropstva prema slobodi, što je u ovome izlaganju sagledano i s obzirom na oblikovanje pojedinačnih nacionalnih identiteta u multijezičnoj i multietničkoj monarhiji.

Tea Rogić Musa se u izlaganju »Mesijanizam Adama Mickiewicza u djelu Ivana Mažuranića« bavila Mažuranićevim prevodenjem Adama Mickiewicza, što je, prema njoj, uključilo trojaku tematsku orijentaciju. Tako je utvrdila porijeklo šest nepotpisanih prijevodnih fragmenata iz Mickiewiczeva djela *Knjige poljskoga naroda i poljskoga hodočašća*, objavljenih 1837. u *Danici*, čije je autorstvo nepouzđano, a u literaturi je pripisano Ljudevitu Gaju. U prijevodu je riječ o proznim crticama koje su slobodna preradba izvornika, prilagođena hrvatskim prilikama, u cjelini vrlo uspješna, s vrsnim oponašanjem Mickiewiczeva biblijsko-retoričkoga ritma.

Dio izlaganja popraćen je poticajnim i kritičkim raspravama, a organizatori su najavili brzo objavljivanje zbornika radova sa skupa. Nije na odmet na kraju dometnuti izkuta gledanja uredništva ovog časopisa da je o Mažuraniću iznimno povoljno pisao s vremenskim odmakom i Ivo Pilar, smatrajući ga, za razliku od nekih drugih značajnih imena intelektualne javnosti toga vremena, jednim od najvećih političara suvremene Hrvatske koji je mnogo učinio u nepovoljnim okolnostima nagodbenog režima, kad su se još uvijek lomila mnoga teška pitanja oko nacionalnog identiteta i preoblikovanja društva.

• *Stjepan Matković*

Scopus. Časopis za filozofiju studenata Hrvatskih studija,
Vol. XIII, No. 26, Zagreb, 2014.

Časopis *Scopus* jedan je od najdugovječnijih studentskih časopisa za filozofiju u Hrvatskoj (prvi broj izišao je 1996.). Izdaje ga istoimena udruga studenata filozofije Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu jednom godišnje. Svrha je časopisa pružiti priliku studentima filozofije za objavljivanje i recenziranje radova. Osim hrvatskih studenata, radove mogu objavljivati i strani studenti drugih fakulteta čiji se znanstveni rad može smatrati filozofski zanimljivim. Časopis u cijelosti financiraju Hrvatski studiji. Većinu časopisa u njegovu 26. broju zauzima šest stručnih radova studenata viših godina, koji čine rubriku Članci. Nakon njih slijedi osobno sjećanje na Gorana Švoba. Posljednje tri rubrike čine prikazi knjiga, prikazi događanja vezanih uz filozofiju te razgovor s Borisom Kožnjakom.

Rubriku članaka otvara Daniel Olson, student Northwestern Sveučilišta u Illinoisu. U članku »Williamson on Wittgenstein's 'Family Resemblance' and the Sorites Paradox« Olson kritizira Williamsonov pokušaj rješavanja Wittgensteinova problema vezanog uz koncept »obiteljskih sličnosti«. Kako odrediti što točno znači igra? Postoji mnogo međusobno vrlo različitih igara. Što je zajedničko nogometu i šahu? Ili nogometu, šahu i pasijansu? Wittgenstein tvrdi da iako nema ničega što je isto u svim igrama, svaka igra ima barem nešto slično nekoj drugoj igri. Na taj se način stvaraju koncepti »obiteljskih sličnosti«. Williamson smatra da se takvim širenjem koncepta »igra« dolazi do paradoksa — naime bilo što možemo nazvati igrom te predlaže da se uz širenje koncepta »igra« mora širiti i koncept »ne-igra«. Olson kritizira Williamsonov prijedlog.